

PENSIILE SPECIALE ÎN ROMÂNIA – DE LA NECESITATE LA ABUZ

Felicia Cornelia MACARIE
Liliana SOMEȘAN (VÎTCĂ)

Felicia Cornelia MACARIE

Prof. univ. dr., Departamentul de Administrație
și Management Public, Facultatea de Științe Politice,
Administrative și ale Comunicării,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Tel.: 0040-747-627.621
E-mail: macarie@fspac.ro

Liliana SOMEȘAN (căș. VÎTCĂ)

Doctorand, Școala Doctorală de Administrație
și Politici Publice, Facultatea de Științe Politice,
Administrative și ale Comunicării,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Tel.: 0040-740-308.655
E-mail: somesan_liliana@yahoo.com

Revista Transilvană
de Științe Administrative
2(43) / 2018, pp. 54-69

Special Pensions in Romania – From Necessity to Abuse

Abstract

The study addresses the theme of the special pensions starting from the elements that set apart the special pensions from those in the ordinary public pension system, respectively, the age of retirement, the length of services (contribution period) and the mode of laying, which demonstrate that the special pensions have generated in time a lot of discrepancies and inequities between retirees, both for those in the public system and between the beneficiaries of the special pensions.

The economic and demographic problems which Romania is confronted with at this moment have constituted grounds for analyzing and re-thinking the special pensions. Contrary to the demographic trends, an expansion of the beneficiary professional categories took place, so their palette increased from one year to another.

In the first part of the study we presented the special pensions, the beneficiary categories that generated inequities because of the special pensions in terms of retirement age and the calculation of pensions, the impact of the payments on the state budget and social insurances budget.

Keywords: special pensions, contribution period, state budget, social insurances budget.

1. Introducere

Experiența istorică a societății românești, cu precădere din secolele XIX și XX, arată că s-au pus în funcțiune sisteme multiple de pensii, iar acestea se diferențiază după o serie de elemente, cum ar fi: definirea drepturilor de pensie, constituirea resurselor, organizarea și managementul sistemului, quantumul pensiilor etc. De asemenea, s-a dovedit că sistemele de pensii au eficacitate diferită în realizarea obiectivului, iar această eficacitate depinde atât de caracteristicile lor interne, cât și de cele ale mediului social, economic și demografic în care funcționează (Mărginean, 2007, p. 321).

Considerat un segment privilegiat, dar și extrem de controversat, pensiile de serviciu din România, denumite generic și pensii speciale, reprezintă punctul nevralgic al sistemelor de pensii datorită dimensiunii lor financiare, vârstei la care se acordă, precum și regulilor de stabilire și acordare a pensiei. Controversele sunt și mai acerbe pe măsură ce sistemul crește numeric prin categoriile profesionale beneficiare, încălcându-se principiul contributivității care asigură echitatea sistemelor de pensii.

Spre deosebire de celelalte categorii de pensii, pensiile de serviciu au fost gândite să se acorde acelor categorii profesionale care presupun un grad mare de expunere la pericole, la uzură fizică și riscuri, la obligații și interdicții. De asemenea, s-a avut în vedere și o formă de compensare a constrângerilor la care este expusă persoana pe tot parcursul desfășurării activității. Există locuri de muncă încadrate în condiții deosebite sau speciale în care este imposibil să lucrezi până la 65 de ani, cum ar fi magistratura, aviația, sistemul militar, mineritul etc. Pentru astfel de condiții de muncă au fost instituite măsuri cu „caracter stimulatив datorită modului de determinare a quantumului pensiei, în raport cu salariul, respectiv cu solda avute la data ieșirii la pensie” (Decizia Curții Constituționale nr. 20/2000).

Amploarea actuală a pensiilor speciale, generată de determinarea și interpretarea uzurii, a riscurilor și pericolelor pentru tot mai multe categorii profesionale, pare a depăși rațiunea instituirii acestora în România.

2. Profilul sistemului pensiilor speciale în România

Dreptul la pensie se poate dobândi ca beneficiu al muncii (pensii ocupaționale acordate militarilor, funcționarilor publici, minerit, căi ferate) sau prin sisteme de asigurări (pensii de asigurări publice și/sau private), dar ele pot fi atribuite și pentru servicii excepționale aduse societății: pensii de recunoștință sau de merit (Mărginean, 2007, p. 323).

În România există trei mari categorii de pensionari, clasificați după tipul activității, astfel:

- Pensionari ai sistemului public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale;
- Pensionari beneficiari de pensii de serviciu (speciale); și
- Pensionari beneficiari de pensii militare de stat (speciale).

Ceea ce diferențiază cele trei categorii de pensionari constă în aplicabilitatea sau nu a principiului contributivității, și implicit a modului de stabilire a pensiei, acel venit de care ar trebui să se bucure beneficiarul de pensie la ieșirea din activitate. Însă în

cazul celor trei categorii de pensionari, nu se poate vorbi de principii unitare pe care se organizează sistemele de pensii. Chiar dacă sunt categorii diferențiate prin statute și legi speciale, pensiile militare de stat beneficiază de un tratament aproape similar cu pensiile de serviciu, în ceea ce privește reducerile de vârstă sau modul de calcul. Pentru categoriile menționate, nu este vorba despre contributivitate și redistribuire, de susținere intergenerațională sau de egalitate de șanse în fața legii, ci despre „un drept garantat de stat (art. 1 din Legea nr. 223/2015), sau de asigurarea unui nivel de trai decent” (Constituția României, alin. 1, art. 47).

Spre deosebire de sistemul public de pensii care este un sistem de tip redistributiv, bazat pe solidaritate și contributivitate, conform căruia fondurile de asigurări sociale se constituie pe baza contribuțiilor datorate de persoanele fizice și juridice participante la sistem, natura specială a pensiilor de serviciu este oferită tocmai de aceste componente, care fac diferența între ele.

2.1. Beneficiari și tipuri de pensii de serviciu acordate în România

Dreptul la pensiile de serviciu este acordat următoarelor categorii de beneficiari:

I. Judecători, procurori, magistrații-asistenți de la Înalta Curte de Casație și Justiție și personalul de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor, precum și foștii judecători și procurori financiari și consilieri de conturi de la secția jurisdicțională care au exercitat aceste funcții la Curtea de Conturi, conform Legii nr. 303/2004 privind statutul procurorilor și judecătorilor, sub formă de pensie de serviciu, dacă au vârsta de 60 de ani și dovedesc vechimea minim necesară de 25 de ani în funcțiile enumerate mai sus.

Această categorie de beneficiari se poate pensiona și la cerere, înainte de împlinirea vârstei de 60 de ani, dacă au realizat cel puțin 25 de ani numai în funcțiile enumerate mai sus. Stagiul de cotizare realizat în profesia de avocat, consilier juridic și juriconsult poate fi valorificat în vederea obținerii pensiei de serviciu la cerere, fiind o situație de excepție pentru această categorie.

De asemenea, persoanele mai sus menționate au dreptul la pensie anticipată, acordată cu 5 ani înainte de vârsta de 60 de ani, dacă depășesc vechimea în magistratură cu cel puțin 5 ani.

Pensia de urmaș, care se acordă soțului supraviețuitor, la împlinirea vârstei de 60 de ani, din pensia de serviciu în plată sau cea la care ar fi avut dreptul la data decesului titularului, este actualizată ori de câte ori se majorează indemnizația brută a unui magistrat în funcție, în condiții identice de funcție, vârstă, grad, al instanței. Pensia de urmaș se acordă și copiilor până la împlinirea vârstei de 26 de ani, dacă urmează o formă de învățământ.

II. Personalul auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea (prevăzut la art. 3 alin 2), personalul de specialitate criminalistică și personalul care ocupă funcții auxiliare de specialitate criminalistică, precum și tehnicienii criminaliști din cadrul parchetelor – conform Legii nr. 130/2015 pentru completarea Legii nr. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și parchete-

lor – beneficiază de pensii de serviciu la împlinirea vârstei de 60 de ani cu o vechime realizată în specialitate de minim 25 de ani. De asemenea, pensia de serviciu se acordă și persoanelor care au calitatea de personal auxiliar de specialitate la împlinirea vârstei de 60 de ani, dacă vechimea realizată în specialitate este între 20 și 25 de ani. Pensia de serviciu se acordă și persoanelor care nu mai au calitatea de personal auxiliar, dar au o vechime în specialitate de minim 25 de ani.

III. *Personalul aeronautic civil navigator profesionist din aviația civilă, conform Legii nr. 83/2015*, beneficiază de pensii de serviciu la împlinirea vârstei de 50 de ani și o vechime minimă de 20 de ani în specialitate pentru piloți, însoțitori de bord și parașutiști. De asemenea, pensia de serviciu se acordă la 52 de ani și o vechime de minim 20 de ani de activitate în specialitate pentru navigatori, mecanici, operatori și ingineri.

IV. *Membrii corpului diplomatic și consular al României, conform Legii nr. 216/2015*, au dreptul pe lângă pensia de serviciu și la pensia pentru limită de vârstă din sistemul public, după cum reglementează art. 6 alin. 1 din lege. Pensia de serviciu se acordă la împlinirea vârstei de 60 de ani, dacă dovedesc o vechime minimă de 15 ani în Ministerul Afacerilor Externe. Ca urmare a aplicării acestei legi, în luna decembrie 2016 se înregistrează un număr de 779 beneficiari, cu o pensie medie de 5.303 lei/lună. Astfel că, potrivit acestei legi, are loc recalcularea drepturilor pentru această categorie profesională care a fost pensionată în sistemul public și acordarea pensiei de serviciu în procent de 80% din baza de calcul, reprezentând salariul brut lunar similar în plată, inclusiv sporuri de la data înregistrării cererii (art. 3 alin. 4 din Legea nr. 216/2015). Constatăm o mare deschidere din partea legiuitorului față de această categorie de beneficiari.

V. *Funcționarii publici parlamentari din structurile de specialitate ale Parlamentului* au dreptul la pensie de serviciu conform Legii nr. 215/2015 pentru modificarea și completarea Legii nr. 7/2006 privind statutul funcționarului public parlamentar în următoarele condiții: la împlinirea vârstei de 60 de ani, dacă dovedesc un stagiu de cotizare de 30 de ani, din care minim 14 ani în Parlament. Acest drept se acordă și celor care depășesc sau nu 14 ani, însă pensia de serviciu se majorează sau micșorează cu 1% din baza de calcul, fără a depăși venitul brut la data pensionării.

Funcționarii publici parlamentari care dovedesc un stagiu de cotizare de 30 de ani au dreptul și la pensie pentru limită de vârstă acordată din sistemul public, însă la împlinirea vârstei standard de pensionare trebuie să opteze pentru unul din cele două drepturi. Soțul supraviețuitor și copiii au dreptul la pensie de urmaș din pensia de serviciu acordată în spiritul acestei legi, în condiții similare Legii nr. 263/2010.

VI. *Auditorii Curții de Conturi a României conform Legii nr. 7/2016 și Deciziei CCR 297/2012* beneficiază de pensie de serviciu la împlinirea vârstei standard de pensionare, dacă dovedesc o vechime de 14 ani în cadrul Curții de Conturi. Pensia de serviciu se acordă și proporțional cu anii lucrați în acest domeniu, minimul necesar fiind de 4 ani, motiv pentru care cuantumul pensiei se micșorează cu 1% pentru fiecare an care lipsește din vechimea de 14 ani, sau se majorează cu 1% pentru fiecare an care depășește cei 14 ani necesari.

Pensiile militare de stat, deși beneficiază și ele de un tratament distinct din punctul de vedere al vârstelor de pensionare și al modului de calcul față de pensiile din sistemul public, nu sunt încadrate în categoria pensiilor de serviciu, chiar dacă în vorbirea curentă nu se face distincție între pensiile militare de stat și pensiile de serviciu, creându-se deseori confuzii.

Analizând situația cronologic, prin adoptarea Legii nr. 164/2001 privind pensiile militare de stat se dorea un tratament aparte pentru această categorie de beneficiari din punct de vedere tehnic, adoptându-se un sistem de natură contributivă, bazat pe redistribuire care să susțină și să întărească solidaritatea intergenerațională, reprezentând „un drept garantat de stat”, care acoperă „riscurile activității militare precum și pierderile de venituri datorate invalidității, bătrâneții și decesului” (Legea nr. 164/2001 art. 2). Ulterior, în anul 2010, când România era într-o profundă criză economică, iar deficitul bugetar atingea cote alarmante, pensiile militare devin pensii publice prin adoptarea Legii nr. 119 din 30 iunie 2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor. Odată cu redresarea economică, are loc din nou individualizarea sistemului, prin apariția Legii nr. 223 din 24 iulie 2015 privind pensiile militare de stat.

Beneficiarii pensiilor de serviciu sunt net inferiori din punct de vedere numeric, în luna iulie 2018 fiind înregistrate 9.087 de persoane față de 5.014.596 de pensionari din sistemul public (stat și agricultori). Pensionarii cu pensii de serviciu reprezintă 0,18% din numărul total de pensionari, fiind avantajați de faptul că primesc pensii atât din cotizațiile proprii la BASS, cât și o pensie specială de la bugetul de stat. Efortul bugetar pentru plata pensiilor speciale este de aproximativ 83.926.987 lei/lună și 1.007.123.844 lei/an (Casa Națională de Pensii Publice, nedatat).

Informațiile din interiorul sistemului militarizat legate de numărul real al beneficiarilor sunt extrem de sărace. În anul 2010 se aflau în plată 68.000 de polițiști pensionari, iar restul erau militari, până la un total de 150.000 persoane. Acum, estimările arată că cifra poate ajunge și la 250.000 de persoane provenite din Ministerul Administrației și Internelor și Ministerul Apărării Naționale (Bucur, 2017).

Modificările frecvente privind modul de calcul al pensiilor speciale, includerea și ulterior excluderea pensionarilor militari din sistemul public al asigurărilor sociale, tratamentele egale sau diferențiate ale beneficiarilor față de ceilalți contribuabili, paleta din ce în ce mai largă a „oamenilor speciali”, cu alte cuvinte, ezitățile cu care se confruntă pensiile speciale denotă o evidentă lipsă de maturitate a sistemului.

Ceea ce constituie cu adevărat o problemă constă în faptul că statul este în imposibilitatea susținerii financiare a pensiilor în plată, indiferent de natura acestora, publice, militare sau speciale.

Condițiile economice, demografice, politice ne determină să ne întrebăm cum vom susține pensiile a peste 5 milioane de pensionari de asigurări sociale, peste 9.000 de pensii de serviciu la care se adaugă și pensionarii militari, în condițiile în care în anul 1990 la sistemul public de pensii contribuiau 8,1 milioane de salariați, care susțineau 2,5 milioane de pensionari, iar, în prezent, raportul este aproape de unu la unu (Rotariu și Voineagu, 2012, p. 48). De asemenea, analizând raportul dintre contribuțiile

plătite bugetului de stat, pensiile militare de stat acordate de la vârsta de 47-48 de ani și speranța de viață, ne întrebăm dacă se vor putea amortiza sumele plătite cu acest titlu unor persoane tinere, la vârste la care ar putea fi cei mai potenți contribuitori. Cum vom argumenta faptul că un singur pensionar „special” are dreptul la o pensie de 13.000 lei, ceea ce reprezintă echivalentul a zece pensii de asigurări sociale?

Pentru sistemul public de pensii, răspunsurile oferite acestor probleme, deduse din legislația specifică, s-au concretizat în măsuri cum ar fi creșterea vârstelor de pensionare, creșterea penalizărilor pentru pensiile anticipate cu scopul de a descuraja solicitarea lor, nevalorificarea grupelor de muncă, motivații și înlesniri pentru rămânerea în activitate. Măsurile de constrângere folosite de stat în vederea diminuării/descurajării numărului de pensionari sunt, în opinia noastră, incorecte comparativ cu pensionarii aflați în plată.

Pentru sistemul de pensii speciale, concluziile analizei legislației specifice sunt: menținerea înlesnirilor de vârstă, includerea și a altor categorii de beneficiari în sistemul special, cum ar fi personalul administrativ al Parlamentului, femeii de serviciu, respectiv șoferi, precum și primari și viceprimari, astfel încât discriminarea și inechitatea au crescut. Toate aceste măsuri se reflectă în deficite bugetare uriașe, transferuri din ce în ce mai mari din bugetul de stat în bugetul asigurărilor sociale sau chiar împrumuturi.

2.2. Principiile pensiilor speciale

Pensiile de serviciu sunt drepturi reglementate prin statute și legi speciale care oferă beneficiarilor oportunitatea obținerii unor drepturi net superioare față de marea masă a contribuabililor sistemului public de pensie. Înțelegem că, spre deosebire de alte categorii profesionale, magistrații, aviatorii, auditorii, funcționarii publici parlamentari etc. sunt activități care presupun un grad ridicat de uzură psihică, interdicții, risc, pentru care legiuitorul a gândit o modalitate de compensare sub formă de pensii de serviciu.

Și pensiile ocupaționale reprezintă o categorie de pensii acordate din bugetul public militarilor, polițiștilor, celor din serviciile de informații, ca o „recompensă substanțială pentru munca depusă în sectorul public doar unor categorii de persoane, nu și altor salariați din sectorul public, cum ar fi celor care lucrează în administrație, serviciile de îngrijire a sănătății, învățământ, cercetare științifică etc.” (Mărginean, 2007, p. 323).

Încă din faza de proiect de lege, au existat dispute între Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale și Consiliul Superior al Magistraturii referitoare la existența unui sistem unitar de pensii publice și, implicit, existența unor principii care stau la baza sistemului, reevaluarea vârstelor de pensionare, integrarea persoanelor aparținând sistemelor speciale de pensii în sistemul unitar de pensii publice, descurajarea pensiilor anticipate, recalcularea pensiilor speciale.

Conform art. 2 al Legii nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, sistemul unitar de pensii era gândit să funcționeze pe baza a nouă principii de bază:

- a. principiul unicității, potrivit căruia statul organizează și garantează sistemul public de pensii bazat pe aceleași norme de drept, pentru toți participanții la sistem;

- b. principiul obligativității, potrivit căruia persoanele fizice și juridice au, conform legii, obligația de a participa la sistemul public de pensii, drepturile de asigurări sociale exercitându-se corelativ cu îndeplinirea obligațiilor;
- c. principiul contributivității, conform căruia fondurile de asigurări sociale se constituie pe baza contribuțiilor datorate de persoanele fizice și juridice participante la sistemul public de pensii, drepturile de asigurări sociale cuvenindu-se în temeiul contribuțiilor de asigurări sociale plătite;
- d. principiul egalității, prin care se asigură tuturor participanților la sistemul public de pensii, contribuabili și beneficiari, un tratament nediscriminatoriu, între persoane aflate în aceeași situație juridică, în ceea ce privește drepturile și obligațiile prevăzute de lege;
- e. principiul repartiției, pe baza căruia fondurile de asigurări sociale se redistribuie pentru plata obligațiilor ce revin sistemului public de pensii, conform legii;
- f. principiul solidarității sociale, conform căruia participanții la sistemul public de pensii își asumă reciproc obligații și beneficiază de drepturi pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea riscurilor asigurate prevăzute de lege;
- g. principiul autonomiei, bazat pe administrarea de sine stătătoare a sistemului public de pensii, conform legii;
- h. principiul imprescriptibilității, potrivit căruia dreptul la pensie nu se prescrie;
- i. principiul incesibilității, potrivit căruia dreptul la pensie nu poate fi cedat, total sau parțial.

Constatăm faptul că pensiile speciale nu sunt organizate sub forma unui sistem unitar, deși în limbajul curent se vorbește de un sistem de pensii speciale care, de fapt, nu există. Fiecare categorie profesională și-a adoptat propriul statut, din care sunt omise, cu sau fără intenție, principiile care guvernează aceste drepturi speciale. Dacă este un abuz de reglementare sau o abatere intenționată de la principiile care consacără un sistem adevărat de pensii, ne vom lămuri în cele ce urmează, analizând observațiile și propunerile formulate de Consiliul Superior al Magistraturii cu privire la proiectul de lege privind sistemul unitar de pensii publice.

În opinia inițiatorilor, menținerea principiilor ignoră particularitățile care stau la baza unor profesii, motivând că pensia de serviciu este specifică numai anumitor categorii de salariați ai statului a căror activitate prezintă o importanță deosebită pentru societate, profesii care sunt supuse unor incompatibilități și interdicții pe care ceilalți bugetari nu le au (Consiliul Superior al Magistraturii, 2010).

Prin analogie cu principiile sistemului public de pensii, analizând cele mai importante puncte de vedere formulate de Consiliul Superior al Magistraturii, reținem faptul că, în opinia acestora, unicitatea nu impune o reglementare unitară care să includă pe toți contribuabilii indiferent de importanța socială a activității desfășurată de aceștia, de incompatibilitățile și interdicțiile la care sunt supuși, de riscurile și solicitarea nervoasă, de cuantumul contribuției de asigurări sociale pe care-l plătesc lunar sau de privațiunile la care sunt supuși în timpul perioadei de activitate.

Referitor la cel de-al doilea principiu, cel al egalității, elementele care diferențiază regimul de pensionare al judecătorilor și procurorilor nu reprezintă privilegii, ci sunt justificate în mod obiectiv, ele constituind o compensație parțială a inconvenientelor care rezultă din rigoarea statutului special căruia trebuie să se supună.

Opinia referitoare la principiul contributivității este că fiecare persoană cotizează în funcție de mărimea salariului, fără a preciza faptul că pensiile speciale sunt suportate din bugetul de stat în cea mai mare parte, iar ceea ce este și mai important este faptul că persoanele din aceste structuri nu contribuie pe parcursul vieții profesionale (ca persoană cu statut special) la sistemul public de pensii.

3. Inechități generate de pensiile speciale

Analizând literatura de specialitate și legislația specifică, constatăm că pensiile speciale generează o serie de inechități și întrebări justificate referitoare la caracterul lor special, deoarece:

- nu se respectă corespondența fundamentală dintre drepturi și obligații;
- sunt nesustenabile din punct de vedere financiar;
- media de vârstă la retragerea din activitate în cazul pensiilor militare este de aproximativ 48-50 de ani, fiind persoane cu multă experiența profesională, utile societății;
- se stabilesc în cote procentuale raportat la ultimele venituri, ceea ce este discriminatoriu față de contribuabilii de rând și favorizant beneficiarului;
- se permite cumulul pensiei de stat obișnuite cu pensia specială, singura restricție impusă deocamdată fiind imposibilitatea cumulului a două pensii speciale;
- sfera pensiilor speciale se extinde în rândul beneficiarilor, pe lângă magistrați, parlamentari, personal navigant și aeronautic, s-au alăturat și alte categorii profesionale cum ar fi personalul auxiliar de specialitate al instanțelor, membrii Corpului diplomatic și consular, auditorii externi ai Curții de Conturi, până la personalul administrativ;
- la această categorie de beneficiari au fost adăugați și primarii, viceprimarii și personalul administrativ din primării sau Consilii Județene;
- inechitățile financiare creează diferențe mari între pensionari;
- se induce o stare de frustrare și de nesiguranță pentru ziua de mâine celor din afara sferei de aplicare a acestora; și
- nici o țară europeană nu agreează și nu utilizează acest mod discriminatoriu de calcul al pensiilor de serviciu.

Putem presupune că pensiile speciale au fost introduse și extinse la tot mai mulți beneficiari și pentru că:

- sunt metode de corecție față de categorii de personal din diverse instituții care nu au fost salarizate corespunzător în perioada activă;
- sunt considerate forme de protecție față de persoanele care au desfășurat activități cu un grad ridicat de uzură și risc;

- se dorește ocuparea locurilor de muncă cu personal format și educat într-un spirit nou, democratic; și
- facilitează accesul tinerilor la piața muncii în diverse domenii specializate.

3.1. Inechități rezultate din vârstele de pensionare

Spre deosebire de sistemul public de pensii, unde media vârstei de pensionare nu coboară mai mult de 60 de ani la bărbați, în cazul pensiilor militare de stat vârstele de pensionare au ajuns la o medie de 48-49 de ani, datorită condițiilor deosebite sau speciale de care au beneficiat militarii în perioada activă. Prevederea legislativă care a determinat ieșiri masive din sistem a fost Legea nr. 223/2015 în urma căreia angajații MAI, MAN, SRI au solicitat trecerea în rezervă, numărul de pensionari crescând exponențial, sistemul confruntându-se cu un deficit major de personal calificat. Actualmente se încearcă chiar motivarea personalului pentru a rămâne în activitate astfel încât să nu existe riscuri la adresa siguranței naționale.

Nu putem afirma același lucru în cazul pensiilor de serviciu, unde vârstele de pensionare se situează la 60 de ani, nefiind cumulate alte reduceri. Din statisticile Case Naționale de Pensii Publice, cel mai mic număr de pensionari în luna iulie 2018 este în cazul auditorilor (606), urmași de parlamentari (813), iar cel mai mare în cazul magistraților (3.520).

3.2. Inechități rezultate din modul de calcul al pensiilor speciale

Pensiile de serviciu beneficiază de un mod de calcul preferențial, care nu se bazează pe punctajul realizat în perioada de activitate, ci se acordă procentual, de regulă din veniturile ultimei luni de activitate sau ca medie a veniturilor brute realizate în ultimele 12 luni de activitate, în funcție de sectorul de proveniență a persoanei solicitante. Ceea ce intrigă și mai mult este faptul că, pe lângă funcțiile de bază ale unei structuri, au fost alipite și alte categorii de personal, din categoria administrativă, de deservire, de întreținere și reparații, pentru care legea nu face distincție la calculul pensiei. Aceste considerente sunt cele care amplifică și mai mult inechitatea în rândul pensionarilor.

Pentru beneficiarii Legii nr. 303/2004 privind statutul procurorilor și judecătorilor, pensia de serviciu reprezintă 80% din indemnizația de încadrare brută lunară și sporurile de care a beneficiat în ultima lună de activitate înainte de data pensionării, la care se adaugă, dacă e cazul, un procent de 1% pentru fiecare an ce depășește vechimea minimă necesară (de 25 de ani). De exemplu, un judecător care are vârsta de 60 de ani, 28 de ani în profesie și venitul brut din ultima lună de activitate inclusiv sporuri de 10.000 lei va avea dreptul la o pensie de serviciu calculată astfel: $80\% \times 10.000 + 1\% (28-25) \times 10.000 = 8.300$ lei

De pensia de serviciu beneficiază și magistrații care au realizat un stagiul de cotizare între 20 și 25 de ani la împlinirea vârstei de 60 de ani, însă în acest caz quantumul pensiei de serviciu este diminuat cu 1% pentru fiecare an care lipsește din vechimea necesară (25 de ani). De exemplu, un judecător la vârsta de 60 de ani, 21 de ani în profesie și venit brut lunar din ultima lună de activitate, inclusiv sporuri de 10.000 lei, va avea o pensie de serviciu de 7.600 lei ($80\% \times 10.000 - 1\% \times (25-21) \times 10.000$).

Același mod de calcul este valabil și pentru persoanele care solicită pensie de serviciu la cerere sau pensie de serviciu anticipată.

- Pentru beneficiarii Legii nr. 130/2015 pentru completarea Legii nr. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și parchetelor, pensia de serviciu reprezintă 80% din baza de calcul a mediei salariilor din ultimele 12 luni de activitate anterioare solicitării pensiei, la care se adaugă și sporurile.
- Pentru personalul aeronautic civil navigant profesionist din aviația civilă, conform Legii nr. 83/2015, pensia de serviciu reprezintă 80% din media veniturilor totale brute realizate în ultimele 12 luni de activitate. Pentru fiecare an ce depășește vechimea minimă necesară se adaugă 1% din media veniturilor totale brute, fără a depăși 100% din baza de calcul. Ceea ce este de menționat este faptul că, odată cu stabilirea cuantumului pensiei de serviciu se stabilește și pensia pentru limită de vârstă din sistemul public, acordându-se cuantumul cel mai avantajos. Pensia de invaliditate, în spiritul acestei legi, se acordă în condițiile pierderii capacității de muncă din cauza unui accident, boli profesionale, respectiv afecțiuni medicale. Pensia de urmaș se acordă soțului supraviețuitor calculându-se din pensia de serviciu, procentual, în funcție de numărul de urmași.
- Membrilor corpului diplomatic și consular al României, conform Legii nr. 216/2015, li se acordă pensia de serviciu calculată ca 80% din baza de calcul al salariului de bază brut lunar corespunzător funcției, la care se adaugă sporurile și indemnizațiile de care a beneficiat în ultima lună de activitate în MAE.
- Pensia de serviciu acordată funcționarilor publici parlamentari, conform Legii nr. 215/2015, reprezintă 80% din media veniturilor brute realizate în ultimele 12 luni înainte de data pensionării, fără însă a depăși salariul de bază brut, inclusiv sporurile, indemnizația de conducere și salariul de merit din ultimele 12 luni anterioare pensionării.
- Auditorii externi ai Curții de Conturi beneficiază de pensia de serviciu în procent de 80% din baza de calcul a mediei veniturilor brute lunare din ultimele 12 luni de activitate anterioare pensionării. Însă veniturile care constituie baza de calcul a pensiei nu includ sporurile de risc, de suprasolicitare neuropsihică sau majorări de salarii câștigate în instanță.
- În sistemul pensiilor militare de stat, potrivit Legii nr. 223/2015, se acordă pensia de serviciu, pensia de invaliditate și pensia de urmaș. Pensia de serviciu se acordă la împlinirea vârstei standard de pensionare de 60 de ani celor care au realizat o vechime de 25 de ani, din care minim 15 ani în specialitate. Această vârstă este diminuată cu sporul acordat datorită condițiilor de muncă deosebite sau speciale de care au beneficiat, astfel încât acestea să nu depășească 13 ani, iar vârsta standard să nu fie mai mică de 45 de ani. Baza de calcul pentru stabilirea pensiei militare reprezintă 65% din media soldelor/salariilor lunare brute realizate în 6 luni consecutive din ultimii 5 ani.

Constatăm astfel că stabilirea pensiilor speciale nu ține seama de contributivitate, de punctajul realizat pe parcursul activității, de faptul că pensia poate depăși 100% din salariu sau că indexarea acestora se face anual cu rata medie anuală a inflației (OUG nr. 59/4 august 2017 privind modificarea și completarea unor acte normative în domeniul pensiilor de serviciu).

3.3. Impactul plății pensiilor de serviciu asupra bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale

Pensiile ocupaționale plătite de la sistemul public împovărează finanțele statului în orice țară, cu atât mai mult atunci când nivelul de dezvoltare economică este modest, iar extinderea lor creează obligații suplimentare (Mărginean, 2007, p. 328).

Dacă analizăm deficitul bugetului de stat în România, singurii ani în care nu a fost înregistrat deficit la fondul de pensii au fost în perioadele 1990-1994 și 2005-2007. În urma reformei pensiilor din anul 2001 s-a stabilit un echilibru prin măsuri dure de reformă, cum ar fi creșterea vârstelor de pensionare, indexarea subunitară a pensiilor față de salarii, în anul 2014 a avut loc scăderea cu 5% a contribuției de asigurări sociale plătită de angajator, ulterior introducerii contribuțiilor în salarii. La 31 iulie 2018, cheltuielile totale cu asistența socială din bugetul general consolidat reprezentau 6,2% din PIB, aproximativ 58.819,4 milioane lei, după cum rezultă din execuția bugetară aferentă primelor 7 luni ale anului, publicată pe site-ul Ministerului de Finanțe.

Detaliată pe fiecare categorie de pensie specială, vom prezenta o situație aferentă perioadei 2015-2018, pentru a evidenția amploarea pe care o reprezintă plata pensiilor de serviciu.

Tabel 1: Număr de beneficiari și efortul bugetar în urma aplicării Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor

Nr. crt.	Perioada	Nr. beneficiari	Pensia medie			Efort bugetar	
			Total	Cotă suportată din BASS	Cotă suportată din BS	Din BASS	Din BS
1	decembrie 2015	3.208	9.216	1.970	8.202	6.319.760	26.312.016
2	decembrie 2016	3.297	10.382	2.086	9.326	6.877.542	30.747.822
3	decembrie 2017	3.460	13.778	2.445	12.601	8.459.700	43.599.460
4	iulie 2018	3.520	14.323	2.700	13.073	9.504.000	46.016.960

Sursa: Casa Națională de Pensii Publice și calcule efectuate de autoare

Această categorie de beneficiari este cea mai costisitoare față de toate celelalte categorii de pensii speciale pe care le acordă statul român, dat fiind aportul foarte mic la bugetul asigurărilor sociale. Comparativ cu celelalte pensii speciale, care au fost adoptate mult mai târziu, pentru această categorie de beneficiari a fost gândit un mod de calcul al pensiei de serviciu favorabil încă din anul 2001, astfel că în prezent, efortul statului pentru plata acestor drepturi în luna iulie 2018 este de peste 55 milioane lei lunar (atât din bugetul de stat cât și din bugetul asigurărilor sociale), echivalentul a peste 50 de mii de pensionari din sistemul public. Ceea ce este cu adevărat o problemă în România,

după cum rezultă și din Tabelul nr. 1, sunt pensiile magistraților militari care reprezintă un mix al legislației militare și al legislației magistraților.

Tabel 2: Număr de beneficiari și efortul bugetar în urma aplicării Legii nr. 130/2015 privind personalul auxiliar al instanțelor judecătorești și al parchetelor

Nr. crt.	Perioada	Nr. beneficiari	Pensia medie			Efort bugetar	
			Total	Cotă suportată din BASS	Cotă suportată din BS	Din BASS	Din BS
1	decembrie 2015	1.326	3.530	1.388	2.202	1.840.488	2.919.852
2	decembrie 2016	1.701	3.619	1.453	2.234	2.471.553	3.800.034
3	decembrie 2017	1.818	3.792	1.678	2.256	3.050.604	4.101.408
4	iulie 2018	1.815	3.867	1.851	2.194	3.359.565	3.982.110

Sursa: Casa Națională de Pensii Publice și calcule efectuate de autoare

Și această categorie de beneficiari ai pensiilor speciale a înregistrat creșteri semnificative odată cu adoptarea Legii nr. 130/2015 datorită includerii personalului auxiliar de specialitate în categoria beneficiarilor, a urmașilor beneficiari, ceea ce a determinat amplificarea atât numerică cât și ca efort bugetar.

Tabel 3: Număr beneficiari și efortul bugetar în urma aplicării Legii nr. 83/2015 privind personalul aeronautic civil navigant din aviația civilă din România

Nr. crt.	Perioada	Nr. beneficiari	Pensia medie			Efort bugetar	
			Total	Cotă suportată din BASS	Cotă suportată din BS	Din BASS	Din BS
1	decembrie 2015	1.073	11.064	2.660	8.404	2.854.180	9.017.492
2	decembrie 2016	1.406	10.799	2.599	8.206	3.654.194	11.537.636
3	decembrie 2017	1.469	10.795	2.990	7.853	4.392.310	11.536.057
4	iulie 2018	1.463	10.738	3.273	7.563	4.788.399	11.064.669

Sursa: Casa Națională de Pensii Publice și calcule efectuate de autoare

Deși înainte de apariția Legii nr. 83/2015 această categorie de beneficiari a înregistrat cele mai mari quantumuri de pensie, ulterior, aceștia au fost devansați de magistrați. Trebuie precizat aici aportul major al statului pentru plata acestor drepturi din bugetul de stat.

Tabel 4: Număr de beneficiari și efortul bugetar în urma aplicării Legii nr. 216/2015 privind membrii Corpului diplomatic și consular al României

Nr. crt.	Perioada	Nr. beneficiari	Pensia medie			Efort bugetar	
			Total	Cotă suportată din BASS	Cotă suportată din BS	Din BASS	Din BS
1	decembrie 2015	-	-	-	-	-	-
2	decembrie 2016	779	5.303	1.965	3.444	1.530.735	2.682.876
3	decembrie 2017	881	5.468	2.238	3.475	1.971.678	3.061.475
4	iulie 2018	870	5.482	2.459	3.328	2.139.330	2.895.360

Sursa: Casa Națională de Pensii Publice și calcule efectuate de autoare

Dacă înainte de adoptarea acestei legi membrii Corpului diplomatic și consular al României pensionați beneficiau de o indemnizație în cuantum fix de 3.571 lei/lună pentru un număr limitat de persoane (250), odată cu apariția Legii nr. 216/2015 s-a dispus acordarea pensiei de serviciu tuturor membrilor Corpului diplomatic care îndeplinesc condițiile de pensionare enumerate la cap. 2.1, IV, precum și urmașilor acestora, soț supraviețuitor și copii. Așa se explică faptul că, în luna iulie 2018, erau în plată 870 de beneficiari ai acestei legi.

Tabel 5: Număr de beneficiari și efortul bugetar în urma aplicării Legii nr. 215/2015 privind statutul funcționarului public parlamentar

Nr. crt.	Perioada	Nr. beneficiari	Pensia medie			Efort bugetar	
			Total	Cotă suportată din BASS	Cotă suportată din BS	Din BASS	Din BS
1	decembrie 2015	357	2.939	1.904	1.163	679.728	415.191
2	decembrie 2016	581	3.092	1.941	1.382	1.127.721	802.942
3	decembrie 2017	804	3.708	2.232	2.194	1.794.528	1.763.976
4	iulie 2018	813	3.938	2.438	2.379	1.982.094	1.934.127

Sursa: Casa Națională de Pensii Publice și calcule efectuate de autoare

Ca element de noutate, odată cu apariția acestei legi, drepturile acordate/recalculelate conform Legii nr. 215/2015 se aplică retroactiv pentru pensionarii existenți sau pensionați ulterior datei de 31 august 2010 (art. II din Legea nr. 215/2015). De asemenea, tot ca o situație inedită reglementată de Legea nr. 215/2015, pensia de serviciu se acordă și „personalului din structurile Parlamentului care desfășoară activități administrative, de gospodărire, investiții, întreținere-reparații și de deservire” (art. 5 alin. 4 din Legea nr. 215/2015). Astfel că, urmare a aplicării ei, numărul beneficiarilor din această categorie s-a dublat din luna decembrie 2015 până în decembrie 2017. Până la momentul adoptării legii, funcționarii publici parlamentari erau asimilați sistemului public de pensii.

Tabel 6: Număr de beneficiari și efortul bugetar ai Legii nr. 7/2016 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi

Nr. crt.	Perioada	Nr. beneficiari	Pensia medie			Efort bugetar	
			Total	Cotă suportată din BASS	Cotă suportată din BS	Din BASS	Din BS
1	decembrie 2015	38	7.885	3.127	5.581	115.699	212.078
2	decembrie 2016	541	7.461	2.706	4.806	1.463.946	2.600.046
3	decembrie 2017	606	7.604	3.149	4.502	1.908.294	2.728.212
4	iulie 2018	606	7.621	3.469	4.210	4.618.326	2.551.260

Sursa: Casa Națională de Pensii Publice și calcule efectuate de autor

Prin adoptarea Legii nr. 7/2016 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi s-a extins sfera de aplicare a pensiilor de serviciu și pentru auditorii externi ai Curții de Conturi, iar mai apoi prin Legea nr. 145/2017 și pentru soțul supraviețuitor sau copii,

în ceea ce privește pensiile de urmaș. Decalajele în ceea ce privește numărul de pensionari și efortul bugetar aferent plății acestor drepturi sunt prezentate în Tabelul nr. 6.

Toate aceste drepturi prezentate în tabelele de mai sus beneficiază de actualizare în fiecare an cu rata medie anuală a inflației comunicată de Institutul Național de Statistică. În cazul în care din calcul rezultă o pensie mai mică, rămâne în plată cuantumul mai avantajos.

4. Pensiile speciale din România în context european

Pensiile militare de stat din România reprezintă cea mai slab plătită categorie de pensionari comparativ cu țările membre ale Uniunii Europene, exceptând magistrații militari din România. Pentru a fi mai concludenți, vom prezenta condițiile de pensionare în câteva țări europene, cu titlu de comparație.

Tabel 7: Condiții de pensionare în câteva state membre NATO

Nr. crt.	Țara	Categoria	Vârsta	Vechime necesară	Mod de calcul
1.	Belgia	Ofițer inferior	51-52	20-30	80% din ultimul salariu
		Ofițer superior	54-56	20-30	80% din ultimul salariu
		General	58-61	25-35	80% din ultimul salariu
2.	Franța	Ofițer inferior	52	20-30	75% din media ultimelor 6 luni
		Ofițer superior	52	20-30	75% din media ultimelor 6 luni
		General	57-61	25-35	75% din media ultimelor 6 luni
3.	Germania	Ofițer inferior	52	20-30	75% din valoarea ultimei solde brute
		Ofițer superior	54-56	20-30	75% din valoarea ultimei solde brute
		General	60-65	35-45	75% din valoarea ultimei solde brute
4.	Italia	Ofițer inferior	45-55	15	80% din ultimul salariu brut
		Ofițer superior	45-55	20-30	80% din ultimul salariu brut
		General	60-65	35-45	80% din ultimul salariu brut
5.	Polonia	Ofițer inferior	50	15	75% din salariul net al ultimei luni
		Ofițer superior	55	15	75% din salariul net al ultimei luni
		General	60	15	75% din salariul net al ultimei luni

Sursa: Deleanu, 2017

Spre deosebire de România, în țările membre UE, categoriile profesionale care beneficiază de pensii speciale sunt magistrații și militarii, în afara acestor categorii profesionale nu există un sistem special care să creeze diferențe și inechități între oameni.

5. Concluzii

Faptul că un stat este în măsură să plătească pensii de nivelul celor exemplificate mai sus, denotă prosperitate, un raport efort/recompensă foarte motivant și respect față de anumite categorii profesionale. De asemenea, pentru unele categorii profesionale, tratamentul diferențiat în ce privește pensiile de serviciu ar putea reprezenta măsuri reparatorii care au avut rolul de a corecta erori de salarizare, din perioada de activitate. Acestea reprezintă probabil „pensiile adecvate”, cele care reușesc să asigure un nivel de trai decent, însă, din păcate, de aceste pensii beneficiază doar 0,18% din populația

pensionată. Legislația actuală, față de modelul european, a omis unele elemente cum ar fi: plafonarea pensiilor, introducerea cotelor de impozitare pentru pensiile care depășesc un anumit cuantum, plafonarea venitului anual, creșterea cotelor de contribuții de asigurări sociale, sau, pentru a contribui la bunăstarea cetățenilor, în mod intenționat a amânat introducerea acestor rețineri.

Constatăm totuși că, pentru plata pensiilor speciale cât și pentru cele din sistemul public, România face eforturi uriașe de menținere a drepturilor stabilite, însă datorită ambiguităților și experimentelor legislative efectuate de-a lungul timpului de către clasa politică, s-au promovat măsuri populiste de protecție și motivație, fără analize și calcule riguroase care să susțină asemenea măsuri, generând inechități și nemulțumiri din ce în ce mai accentuate în rândul beneficiarilor.

Bibliografie:

1. Bucur, E., „Pensiile speciale, radiografie la zi”, 2017 [Online] disponibil la adresa <https://www.capital.ro/pensiile-speciale-radiografie-la-zi.html>, accesat la data de 7 septembrie 2018.
2. Buzducea, D., *Asistența socială, compendiu de istorie, teorie și practică*, Iași: Editura Polirom, 2017.
3. Casa Națională de Pensii Publice, [Online] disponibil la adresa <https://www.cnpp.ro>, accesat la data de 7 septembrie 2018.
4. Consiliul Superior al Magistraturii, „Observații și propuneri formulate de Consiliul Superior al Magistraturii cu privire la proiectul de Lege privind sistemul unitar de pensii publice”, 2010, [Online] disponibil la adresa http://old.csm1909.ro/csm/linkuri/26_04_2010__32308_ro.pdf, accesat la data de 1 septembrie 2018.
5. Deleanu, T., „La ce vârstă și pe ce bani ies la pensie militarii statelor membre NATO”, articol publicat în Ziarul Adevărul, 2017, [Online] disponibil la adresa https://adevarul.ro/locale/sibiu/la-varsta-bani-ies-pensie-militarii-statelor-membre-nato-1_5992dd0a5a-b6550cb802bb42/index.html, accesat la data de 6 septembrie 2018.
6. Hotărârea nr. 1294 din 20 decembrie 2001 privind stabilirea locurilor de muncă și activităților cu condiții deosebite, condiții speciale și alte condiții, specifice pentru cadrele militare, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 849 din 29 decembrie 2001.
7. Hotărârea nr. 706 din 26 august 2015 pentru aprobarea normelor de aplicare a prevederilor referitoare la stabilirea pensiilor de serviciu din Legea nr. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea și al personalului care funcționează în cadrul Institutului Național de Expertize Criminalistice, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 670 din 3 septembrie 2015.
8. Legea nr. 119 din 30 iunie 2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 441 din 30 iunie 2010.
9. Legea nr. 145 din 26 iunie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 491 din 1 iulie 2017.

10. Legea nr. 149 din 22 iunie 2018 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul apărării, ordinii publice și securității naționale, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 530 din 27 iunie 2018.
11. Legea nr. 164 din 7 aprilie 2001 privind pensiile militare de stat, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 183 din 10 aprilie 2001.
12. Legea nr. 215 din 21 iulie 2015 pentru modificarea și completarea Legii nr. 7 din 11 ianuarie 2006 privind statutul funcționarului public parlamentar, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 546 din 22 iulie 2015.
13. Legea nr. 216 din 21 iulie 2015 privind acordarea pensiei de serviciu membrilor Corpului diplomatic și consular al României, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 546 din 22 iulie 2015.
14. Legea nr. 223 din 24 iulie 2015 privind pensiile militare de stat, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 556 din 27 iulie 2015.
15. Legea nr. 303 din 28 iunie 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 826 din 13 septembrie 2005.
16. Legea nr. 357 din 23 decembrie 2015 pentru completarea Legii nr. 96 din 21 aprilie 2006 privind statutul deputaților și senatorilor, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 975 din 29 decembrie 2015.
17. Legea nr. 567 din 9 decembrie 2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea și al personalului care funcționează în cadrul Institutului Național de Expertize, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1197 din 14 decembrie 2004.
18. Legea nr. 83 din 21 aprilie 2015 pentru completarea Legii nr. 223 din 4 iulie 2007 privind statutul personalului aeronautic civil navigator profesionist din aviația civilă din România, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 270 din 22 aprilie 2015.
19. Legea nr. 7 din 11 ianuarie 2006 republicată în 2009 privind statutul funcționarului public parlamentar, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 345 din 25 mai 2009.
20. Mărginean, I., „Politici de reformă în domeniul pensiilor”, 2007, *Revista Calitatea Vieții*, vol. 18, nr. 3-4, pp. 321-338.
21. Mărginean, I., *Studii de sociologie, calitatea vieții și politici sociale*, Pitești: Editura Universității din Pitești, 2004.
22. Ordin MAPN nr. M.123/2015 pentru aprobarea Normelor metodologice privind încadrarea în condiții deosebite, condiții speciale și alte condiții, specifice personalului militar, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 982 din 30 decembrie 2015.
23. Ordonanța de Urgență nr. 59 din 4 august 2017 privind modificarea și completarea unor acte normative din domeniul pensiilor de serviciu, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 648 din 7 august 2017.
24. Preda, M., *Politica socială românească între sărăcie și globalizare*, Iași: Editura Polirom, 2002.
25. Rotariu, T. și Voineagu, V., *Inerție și schimbare – dimensiuni sociale ale tranziției în România*, Iași: Editura Polirom, 2012.
26. Teșliuc, C., Pop, L. și Teșliuc, D., *Sărăcia și sistemul de protecție socială*, Iași: Editura Polirom, 2001.